

Çeviri Makale | Translation Article

ISSN (çevrimiçi): 2459-0185 ISSN (basılı): 2548-091X

Makale Geliş | Received: 28.11.2022

Makale Kabul | Accepted: 20.12.2022

Atıf | Cite as: Bernard Lewis, “İrkçiliğin Tarihî Kökenleri”, çev. Serkan Acar, *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 7(2), Aralık 2022, s. 132-138.

DOI No: <https://doi.org/10.56252/turktarars.121117>

İRKÇİLİĞİN TARİHİ KÖKENLERİ*

Bernard LEWIS

Çev. Serkan ACAR**

Doğadaki ilkel konumuyla, vahşi yaratıklar veya ilkel insanlar arasında, “bizden olmayan birine” veya bizim gibi olmayan bir yabancıya en hafifinden şüpheyle fakat daha ziyade düşmanca bakılır. Bu yabancı, kaçmaya meyilli bir yırtıcı ya da yakalanması gereken bir av olarak görülebilir veyahut bunlardan hiçbiri değilse, bir hasım ve dolayısıyla savaşılacak bir düşman da telakki edilebilir. İdeolojik ve örgütsel seleflerinin kurt sürüsü ya da karınca yuvası olduğu toplumlar günümüzde hâlâ mevcuttur. Daha medenî halklar ise artık sadece aileye, boya veya kabileye; yani kan bağına değil, başka ahlâkî değerlere dayanan kapsamlı kıstaslar getirdiler.

Batı dünyası için bunlar iki terakki çizgisiyle örneklendirilir: Birinci yol Antik Yunan ve Roma, diğeri ise Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet’tir. Zikredilenlerin her ikisi de kan bağı ve akrabalığı, hatta en nihayetinde kimlik ve sadakati tek unsur olmaktan çıkardılar. Kimlik, birinde kültür ve akabinde vatandaşlıkla, diğeri ise dinle; yani ortak inanç ve ibadetle tanımlandı. Dünyanın başka yerlerindeki diğeri medeniyetlerde de aynı doğrultuda gelişmeler görüldü.

Bu yeni kimlikler, içeridekiler ve dışarıdakiler arasında hâlâ bir engel teşkil ediyordu. Kültürümüzü paylaşmayanlar barbar, dinimize intisap etmeyenler kâfir, şehrimizin vatandaşı olmayanlar ise yabancıydı. Ancak söz konusu engeller ile daha ilkel seviyedeki kan bağı ve akraba maniaları arasındaki en önemli fark geçirgen (permeable) olmalarıdır. Bunları aşmak mümkündür. Barbarlar kültürümüzü benimseyerek bizden biri olabilirler. Kâfirler dinimizi kabul etmekle mümin olabilirler. Yabancılar da şehrimize gelerek vatandaş olabilirler.

Farklılık arz edebilen kabul dereceleri ve seviyeleri mevcuttur. Metiklerin^φ Yunan kentlerine üye olmaları biraz zaman aldı; Roma vatandaşlığı ayrıcalığının imparatorluk yönetimi altındaki herkese teşmil edilmesi de uzun sürdü. İbranî Kutsal Kitabı’nda

* Makalenin Özgün künyesi: Bernard Lewis, “The Historical Roots of Racism”, *The American Scholar*, Winter 1998, Vol. 67, No. 1 (Winter 1998), pp. 17-25.

** Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, serkanacar1980@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-1642-9269.

^φ Métoikos (μέτοικος): Yunan şehir devletlerinde vatandaşlık haklarına sahip olmayıp Atina’da ikamet eden yabancı sakinlere verilen isim. (S. A.)

Yahudilere birçok yerde aralarındaki yabancılara karşı dürüst ve âdil davranmaları, onlara zarar vermemeleri ve başkaları tarafından zarar görmelerinin engellenmesi emredilmiş ve bu durum kimi zaman dullar ve yetimlerle de ilişkilendirilmiştir. Bu bağlam, aralarında yaşayan yabancılardan mevcut yasa ve geleneklere uymalarının beklendiğini açıkça ortaya koyuyor. Aynı şey Yunan veya Roma kentlerinin yeni vatandaşları ve sakinleri için de geçerliydi.

Dışarıdan gelene kendilerinden biri olma imkânı tanıyan bu fırsat, ilkel vahşetten hatta barbarlıktan uygarlığa doğru büyük bir adımdı fakat yine de önemli bir ayrıma dokunulmamış ve çözülmesi gereken iki önemli soru bırakmıştı.

Bunlardan ilki, inancımızın veya kültürümüzün yanı sıra şehrimizin dışında kalan yabancılarla nasıl başa çıkılacağıydı. Tarih kayıtlarının çoğunda bunlara verilen cevap genellikle yabancılara en azından şüpheyle çoğu zaman da düşmanca davrandığımız şeklindedir. Bu açıdan bakıldığında Hıristiyan âlemi ile İslam dünyasının tepkileri fevkalâde benzerdir: Cihat, Haçlı Seferi, Din Değiştirme. Becerebilirsek onu dönüştürürüz; iktiza ederse onunla savaşıyoruz. Başka bir deyişle, onu bir şekilde sindirmeye çalışıyoruz. Bu tutum ve doğurduğu hareket tarzı farklı biçim ve kılıklarda modern zamanlara kadar devam etmiştir.

Dışarıda kalan yabancılarla uğraşmak nispeten basit bir meseledir. Fetih ya da göç yoluyla toplumumuzun bir parçası haline gelen ve yine de ötekiliğini korumak isteyen yabancılardan durumu ise çok daha zordur. Küfründe ısrar eden kâfirlere, vatandaşlığı kabul eden fakat bizim algıladığımız şekliyle kimliğimizi ve bağlılıklarımızı tam olarak paylaşmayan yabancılara ve barbar geleneklerini veya en azından barbarlık addettiğimiz davranış biçimlerini korumak isteyen barbarlara karşı nasıl muamele ederiz?

Modern zamanlara kadar, asimile edilmemiş ve din değiştirmemiş yabancı sakinlerin konumu toptan red ile sınırlı hoşgörü arasında değişiyordu. Bazı toplumlar bunları kesin olarak reddetmiş, mevcudiyetlerini ihraç etme ve zorla din değiştirme yoluna başvurmuş veya düpedüz fiziksel imha ile ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Her üç yöntemin de tarihte emsalleri vardır ve dahi zamanımızda uygulayanlar da mevcuttur. Daha başka toplumlar ise onların kalmalarına ve hatta kendi yollarını izlemelerine, dillerini konuşmalarına, inançlarını yaşamalarına, müstakil kimliklerini korumalarına izin verdiler mamafih bazı sınırlamalar ve kısıtlamalar getirdiler.

Azınlık olarak bilinen bu tür topluluklara tanınan haklar genellikle egemen grupların haklarından daha azdı. Azınlık hakları asgariden azamiye varıncaya kadar önemli ölçüde değişiklik göstermiştir. Hatta bazı toplumlar, çoğunluğun temel inançlarını paylaşmadıkları ve bu nedenle hakların tamamından yararlanmadıkları halde, azınlık mensuplarının toplumun katılımcı üyeleri ve devletin sadık tebaası olarak kusursuz ve faydalı bir yaşam sürmelerine bile izin verdiler.

Protestanları Katoliklerle karşı karşıya getiren ve muazzam bir yıkıma yol açan Avrupa'daki din savaşları en nihayetinde yeni bir düşünceyi yani hoşgörü fikrini yarattı. Müsamaha ve bununla bağlantılı olarak kilise ile devletin birbirinden ayrılması düşüncesi, bir Hıristiyan sorununa getirilmiş Hıristiyan bir çözümdü. Farklı dinlerin bir arada yaşadığı İslam topraklarında bu soru ortaya çıkmamıştı ve daha derin bir tahlille; aynı dinin farklı yorumları, fasılalı da olsa, uyum içerisinde makul bir şekilde yan yana yaşayabilmişti. Belki de müsamaha olgusu genel kabul gördüğünden ve izahtan vareste (axiomatic) olduğundan ya da İslam dinine ait ıstılahlarla ifade etmek gerekirse; eşyanın

ilahî düzenin bir parçası addedildiğinden dolayı hoşgörü kavramı mütalaa için arz edilip tartışılmadı. Şu husus Kur'an-ı Kerim'de açıkça belirtilir; "Dinde zorlama yoktur" (Bakara, 256). Söz konusu ayet genellikle şöyle yorumlandı; İslam'dan başka bir dine mensup olanların, belirli şartları karşılamak koşuluyla, bazı siyasî, içtimaî ve hepsinden önemlisi malî engellere tâbi olarak dinlerini yaşamalarına izin verilir. Müslüman devlet ile gayr-ı müslim topluluk arasındaki bu hukukî statüyü elde edip buna uymaya rıza gösterenlerin ahidnamesi Arapçada *zimme* adıyla anılırdı. Böyle bir topluluğun üyesine ise *zimmî* denilirdi.

Getirilen bu kısıtlamalar genellikle gayr-ı müslim topluluğu siyasî ve askerî güçten dışlamaya yönelikti ancak bunun yanı sıra Orta Çağ Hilafeti ve Osmanlı İmparatorluğu gibi İslam medeniyetinin azametli dönemlerinde, gayr-ı müslim toplumun içtimaî, iktisadî ve bazen de kültürel ve entelektüel yaşama önemli ölçüde katkıda bulunmalarını ve İslam devletine çeşitli şekillerde hizmet etmelerini engellemediler. İslam tarihinde gayr-ı müslim azınlıkların ciddi ayrımcılığa ve baskıya maruz kaldığı zamanlar ve yerler olmuştur fakat zorunlu din değiştirme veya sınır dışı etme şeklinde gerçek bir zulüm bilinmeyen bir şey olmasa da nadirattandı. Umumiyetle Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da amelî olarak Yahudiler ve Hıristiyanlar anlamına gelen İslam devletinin gayr-ı müslim tebaası *zimmî* hukukunun hükümlerine saygı gösterdikleri ve bunun kendilerine tayin ettiği statüyü aşmaya teşebbüs etmedikleri sürece makul surette güvendeydiler. Dinin hükümleriyle emredilen, kanunla uygulanan ve kamuoyu tarafından onaylanan bu tür bir hoşgörü yüzyıllar boyunca işe yaradı ve İslam topraklarının büyük bölümünde gayr-ı müslimleri ve sapkın Müslümanları garanti altına alıp Hıristiyan Avrupa'nın pek çok yerinde yabancılar ve sapkınlar için uzun süre sunulan imkânlardan daha iyi bir yaşam sağladı.

Ancak modern çağın etkisi her şeyi değiştirdi. Avrupa'nın kudreti yeni baskılar yarattı, Avrupa'ya ait fikirler nevezuhur beklentiler doğurdu ve bu ikisi el ele vererek hoşgörüyü sunanlar ile kabul edenler arasındaki kadim ilişkiyi ve anlayışı baltaladı. Demokrasi ve insan hakları çağında artık hoşgörü kâfi değildi ve nesiller boyunca saygı duyulan *zimmî* hukukunu her iki taraf da terk etti. İslam dünyasının büyük çoğunluğunda ise bu durum henüz yeterince değişmemişti. Bu yeni gelişme XVII. yüzyılın sonlarında, dinî hoşgörü fikri siyasî hakların kullanılmasını içerecek şekilde genişletildiğinde, başka bir deyişle hoşgörünün ötesinde eşit şekilde bir arada yaşama arzusu doğduğu vakit, Protestan Avrupa'da ve özellikle de Hollanda ve İngiltere'de başlamıştı. Bu fikir, John Locke tarafından 1689 yılında hem Latince hem de İngilizce neşredilen *Hoşgörü Üstüne Bir Mektup* (Letter Concerning Toleration) isimli kitapta etkili bir şekilde ifade edildi. O, eserinde şöyle diyordu: "Ne Pagan ne Müslüman ne de Yahudi dininden dolayı devletin medenî haklarından mahrum bırakılmalıdır". Bu aynı zamanda Amerikan Devrimi'ne ilham veren temel ilkelerden biriydi. Amerika Birleşik Devletleri'nin ilk başkanı George Washington, 1790'da Newport, Rhode Island'da bir Yahudi cemaati liderine yazdığı mektupta yeni cumhuriyetin bu ilkeyi nasıl somutlaştırdığını şu sözlerle açıkladı:

"Amerika Birleşik Devletleri vatandaşlarının hepsi aynı şekilde vicdan hürriyetine ve vatandaşlık dokunulmazlığına sahiptir. Sanki bir sınıfının hoşgörüsüyle diğeri doğuştan gelen tabii haklarını kullanıyormuş gibi bir hoşgörüden artık söz edilmiyor. Taassuba asla geçit vermeyen Birleşik Devletler hükûmeti ne mutlu ki, zulme müzaheret etmeyip sadece koruması altında yaşayanlardan her durumda etkin destek ve kendilerini iyi vatandaş olarak görmelerini talep ediyor".

Washington bu sözlerle bir taraftan hoşgörü diğer yandan karşılıklı saygıyla bir arada yaşama arasındaki farka işaret ediyordu. Hoşgörü güzel ama yetersizdi çünkü baskın bir grup ima ediliyor mamafih her ne sebeple olursa olsun, kendi mensuplarının sahip olduğu hak ve ayrıcalıkların tümünün, nadiren de bir kısmının, diğer grupların üyelerine teşmil edilmesini tanımlayıp buna izin veriyordu. Washington'un tabiriyle, birlikte yaşama doğuştan gelen tabii bir hak olarak eşitlik anlamına geliyordu. Bahşetmek bir erdem değildi, kısıtlamak ve sınırlamak ise suçtu. Amerikan cumhuriyetinin başka bir babası olan Thomas Jefferson daha da ileri gitti ve dinî çeşitlilikte müspet bir değer gördü. Dinî meselelerle ilgili şunları söyledi: "Sivil yönetim düsturu tersine çevrilmelidir. Şöyle demeliyiz; Ayrışsaksak ayakta kalır, birleşssek yıkılırız".

Amelî olarak elbette çok az yönetim bu hedefe ulaştı ve birçoğu da bunun çok gerisinde kaldı. Dinî hoşgörü ideali, önce ulaşılması gereken bir erek sonra aşılması gereken bir merhale olarak, kadın ve erkeklere iyi niyet aşılama devam etti. Ancak tüm bunlar olurken, dine değil ırka dayalı başka bir tahammülsüzlük tahripkâr bir etkiyle yayılıyordu.

İrk münafereci daha eski ve daha ilkel bir kimlik ile farklılık anlayışına dönüşü temsil eder. Dil ve kültür, din ve rabıta birey için kişisel tercihle, camia için ise tedricî asimilasyonla değiştirilebilir. Hâlbuki aynı şey ırk için geçerli değildir. Başka ırkların mensuplarına karşı düşmanlık insan toplumlarında sık görülen bir durumdur; ilkel olanlarda daha güçlü, modern olanlarda daha zayıftır. Ancak modern anlamda ırkçılık yani ideolojik olarak akla uygun hale getirilmiş ve kurumsal olarak yapılandırılmış düşmanlık, ayrımcılık ile zulüm, ilkel toplumlardan ziyade gelişmiş toplumlarda zuhur eder. Günümüzde, evvelce bağışıklık kazananlar da dâhil olmak üzere bu illet birçok kültüre bulaşmıştır.

Batı dünyasındaki modern ideolojik ırkçılık tarihî bakımdan tanımlanabilen iki kaynaktan türemiş gibi görünüyor. Bunlardan ilki, 1492 yılında vukua gelen İber Yarımadası'nın Hıristiyanlar tarafından yeniden ele geçirilip birleştirilmesidir. Burada, önce Yahudilere hemen akabinde ise Müslümanlara din değiştirme, sürgün ya da ölüm seçenekleri sunuldu. Pek çoğu sürgünü tercih etti. Müslümanların ekseriyeti, doğal olarak, başta Kuzey Afrika'nın komşu devletleri olmak üzere İslam ülkelerine kaçıp iltica etti. Çoğunluğu muhtemelen bunlardan olmak üzere, birçok Yahudi ise İslam topraklarına ve özellikle de Osmanlı İmparatorluğu'na sığındı. Bazıları kuzeydeki Protestan ülkelere hatta cüzi bir kısmı da ironik bir şekilde, içerisinde İtalya'daki kiliseye bağlı devletlerin de bulunduğu daha az fanatik olan Katolik memleketlere gitti.

Pek çok Yahudi ve Müslüman baskı altında olsalar da İspanya ile Portekiz'de kalmayı ve anavatanları yerine dinlerini terk etmeyi seçti. Fakat zorunlu bir din değiştirme, özellikle icbar edilenler arasında, kaçınılmaz olarak söz konusu değişimin samimiyeti hakkında şüpheler uyandırır. Kripto Yahudi Marranolar ile Kripto Müslüman Moriskolar yeniden fetih sonrası Hıristiyan İspanya ve Portekiz'de aşına figürler haline geldiler. Engizisyon ve daha başka teşkilatlar aracılığıyla bunları tespit edip ortadan kaldırmak için büyük çabalar sarf edildi. Malum sebeplerden dolayı, en cazip şüpheliler Yahudi veya Mağribî soyundan gelen sözde *Yeni Hıristiyanlar* oldular. Böylece "kan safiyeti" (purity of blood) denen şeyin arayışı başladı; itikadın ve Hıristiyan toplumunun saflığının ancak bununla sağlanıp korunabileceğine inanılıyordu. Anti-Semitizm'in, daha doğru bir ifadeyle yeni bir tür Yahudi düşmanlığının başlangıcını burada görebiliriz. Esasen bu durum artık teolojik veya dinî değildi ve dolayısıyla ilkesel olarak din

değiştirmeye dönüşmüştü. Bilakis, ırkî veya etnik farklılıklara istinat edildi veya müstenit olduğu iddia edildi. Zikredilen özellikler doğuştan geldiği ve değiştirilemez olduğu için sonuç itibarıyla ortaya çıkan şüphe arttı ve din değiştirmeye bastırılmadı.

Sergilenen tutumun tek kurbanı Yahudiler değildi. Mağribîler de vardı. Esasen İspanyol ve dolayısıyla Kuzey Afrikalı Müslümanlara yönelik başka türden bir ırkçılık Avrupa kudretinin diğer kıtalara doğru genişlemesiyle birlikte yeni ve muazzam bir ivme kazandı. Bunun bir sonucu, çok sayıda Afrikalı siyahînin köleleştirilmesi ve Yeni Dünya'daki tarlalara taşınmasıydı. Afrikalı siyahîlerin köleleştirilmesi yeni bir şey değildi. Küçük ölçekli de olsa antikitenin erken dönemlerinde başlamıştı. Boyunlarına yular vurdukları siyahîleri köleliğe götüren koyu esmer Mısırlıların tasvir edildiği Eski Mısır duvar süslemeleri günümüze ulaşmıştır. Orta Çağ'da ve sonrasında köle avcıları ile köle tacirleri Kuzey Afrika, Orta Doğu ve hatta daha uzaklardaki Müslüman memleketlere fasılasız bir siyahî köle akışını sağladılar. Bu bölgelerin edebiyatı ve folkloru kaçınılmaz olarak siyahîlere ve ırk, renk veya başka yönlerden hâkim tipten farklı olan öteki gruplara karşı önyargıları yansıtır.

Ancak bu durum ile Avrupa sömürgelerindeki vaziyet arasında iki önemli fark mevcuttu. Birincisi, İslam dünyasındaki köle nüfusu Müslümanların hudut boylarında karşılaştıkları tüm farklı ırklardan ve halklardan toplanmıştı; hâlbuki Batı dünyasında, yayılmanın başladığı andan itibaren köle nüfusunun ezici bir çoğunluğu siyahîlerden müteşekkildi.

İkinci fark köleliğe karşı sergilenen tutumda saklıydı. Kölelik, Avrupa'nın keşifleri ve yayılması çağında hem Eski Dünya'nın hem de Yeni Dünya'nın hemen hemen tüm toplumlarında ve medeniyetlerinde yerleşmiş ve kabul görmüş bir müesseseydi. Avrupa'da da kölelik vardı fakat diğer kıtalardan farklı olarak buradaki halkların iktisadî ve içtimaî yaşamında çok az önem taşıyordu. Avrupalıların girişim ve enerjisinin, Yeni Dünya'nın kaynaklarının ve potansiyel zenginliklerinin ve Avrupalıların ulaştığı Afrika ile Kolomb öncesi Amerika'daki ülkelerin mevcut köle sistemlerinin şeytanî karşılaşması muazzam bir genişlemeye dönüştü ve çok tehlikeli yeni bir gerilimin başlamasına vesile oldu. Bu durum, kölelik kurumunun canlanması ve kölelerin statüsünün kötüleşmesiyle sonuçlandı.

Bahse konu yeni kölelik Avrupalılar tarafından örgütlenip işletildi ve Afrika'dan ithal edilen köleler yetersiz kaldığı vakit Batı Yarımküre'nin yerli halklarıyla ikmal edildi. Sömürge plantasyon köleliği kendi içinde yeni değildi bilakis ilgili bölgelerin eski yerleşik uygulamalarına istinat ediyordu. Ancak Keşifler Çağı'nda Atlantik'i her iki yönden aşan içtimaî ve tıbbî hastalıklarda olduğu gibi kölelik de yeni ve ölümcül bir gerginlik yarattı. Sömürge köleliğinde köle sahiplerinin tamamı beyaz, kölelerin ise hepsi siyahî idi. Köleliğin genellikle bir istila sonucu gerçekleştiği Eski Dünya'da, istilaya maruz kalıp köleleştirilenler ile onları köleleştiren fatihler arasında ırkî bir ayrımın görülmesi alışılmadık bir durum değildi. Ancak bu ayrım hiçbir zaman Yeni Dünya köle sistemlerinin kapsamına veya daimiliğine ulaşmadı.

Bu yeni ve ölümcül kölelik biçiminin, tam da Avrupa medeniyetinin insan onuru, bireysel özgürlük ve yurttaş hakları gibi kavramlarla giderek daha fazla ilgilenmeye başladığı bir dönemde gelişmiş olması dehşet verici paradokstur. Bu kadar çok Afrikalıyı köleleştiren Avrupa, tahmin edilebileceği üzere diğer toplumlarda olduğu gibi, yabancılardan köleleştirilmesinin inançlarına pekâlâ uyacağı Orta Çağ'daki yarı barbar

Avrupa değil; bilakis Rönesans, Reform, Aydınlanma Çağı, Fransız ve Amerikan devrimleriyle yaratılan Batı medeniyetiydi.

Bireysel olarak erkekler ve kadınlar vicdan azabı çekmeden ve pişmanlık duymadan her türlü günahı işleyebilirler ama toplumlar yaptıklarının doğru olduğuna inanmayı severler. Şayet doğru olmadığı açıksa, bu uğurda ahlâkî bir gerekçe bulmak için büyük çaba sarf ederler. Dünyanın muhtelif yerlerinde yaşayan önceki nesiller, ötekinin köleleştirilmesi için çeşitli dinlerin kutsal metinlerinde ve kutsal yasalarında gerekçeler bulmuşlardı. Fatih'in fethedileni köleleştirilmesi ulusların alışlagelmiş uygulamasıydı; buna sadece izin verilmekle kalınmıyor, pek çok rejim tarafından kuralları dahi tayin ediliyordu. Bazıları bu düzenle sorun yaşadı. Örneğin, Eski Yahudiler Kenan Ülkesi'ni fethettiler ve genel uygulama mucibince Kenanlıları köleleştirdiler fakat Yahudi vicdanı bu konuda rahatsızdı ve teselliye, fethedilenlerin köleleştirilmesi için ilahî yetkiyi veren Ham'ın Laneti anlatısında buldular. Kitab-ı Mukaddes'te Ham'ın Laneti (Yaratılış IX: 22-27) Kenan ve onun soyundan gelenlerle sınırlıydı. Bilahare bu yorum, önce Müslümanlar sonra Hıristiyanlar tarafından Afrika'nın siyahî halklarını kapsayacak şekilde genişletildi. Bu elbette aynı amaca hizmet etti. Onları köleleştirmek münasipti ve bunun Tanrı'nın iradesine uygun olduğuna inanmak fevkalâde teselli ediciydi.

Aydınlanmış Avrupa için bu argümanlar artık kâfi değildi ve çağın ruhuna uygun olarak dinî mefhumlarla değil, bilimsel ve felsefî terimlerle ifade edilmesi gereken yeni bir izahat gerekiyordu. Böyle bir tanımlama bulundu ya da daha doğru bir ifadeyle yeniden keşfedildi ve geliştirildi. Aristoteles'ten bu yana antik yazarlar bazen, spesifik terimlerden ziyade çoğunlukla genel mahiyette, bazı ırkların medeniyete yatkın olduğu, diğerlerinin ise yalnızca köle olabileceği görüşünü ifade etmişlerdi. Kuzeyin çok beyaz ve güneyin çok siyah halklarının ırkî adiliğine ve öğrenme yetisinden mahrum olduğuna dikkat çeken bu fikir bazı Orta Çağ İslam müellifleri tarafından benimsendi; bunların her ikisi de medenî ölçüt olan açık ten renginden zıt yönlerde sapıyordu. Ancak bunlar, Eski Çağ ile Orta Çağ edebiyatındaki diğer ırkî aşağılama örnekleriyle birlikte gurur, kin veya zekâ kıvraklığının geçici ifadelerinden başka bir şey değildir ve hiçbir zaman müesses ve düzenli olarak uygulanan doktrin statüsüne ulaşmamıştır.

Söz konusu ayırım, başka toplumlarda olduğu gibi insanları farazî barbarlığı veya putperestliği ile değil, doğuştan gelen ırkî adiliğiyle köleleştirmenin ilk kez meşrulaştırıldığı Avrupa'da sağlandı. Bu suretle, Batı toplumu köleliği savunurken vicdanını rahatlatılabildi; artık mazideki dinî mefhumların yerine Aydınlanma Çağı'nın felsefî ve bilimsel dili kullanılıyordu. Hâl böyle iken, bir Aydınlanma kahramanı olan Voltaire siyahların doğuştan aşağılık olduğundan söz edebilir ve gelirinin bir kısmını Nantes merkezli köle ticareti işinden elde edebilirdi. Hemen akabinde, bu büyük toplumsal kötülüğe çare bulmak için ne Fransız Devrimi ne de Amerikan Devrimi fazla bir şey yaptı.

Köleliğin kaldırılması da benzersiz bir Batı teşebbüsüydü. Dünyadaki köle sahipleri arasında yalnızca Batı Avrupalılar ve akabinde Amerikalılar, sadece kölelerinin özgürleştirilmesine değil, aynı zamanda kölelik kurumunun ortadan kaldırılmasına da vesile oldular; önce kendi ülkelerinde, sonra kolonilerinde ve en nihayetinde dünyanın geri kalan kısmında Avrupa kültürüne sahip insanların yaşadığı veya hüküm sürdüğü her yerde. Sömürge köleliği gibi, köleliğin ilgası da benzersiz bir Batı fenomeniydi. Aynı sömürge köleliği modern dünyaya çok sayıda ihtilaf ve gerilimi de miras bıraktı.

“Bilimsel” ırkçılık, önce azat edilmiş siyahilerin köleleştirilmesini ve akabinde boyun eğdirilmesini meşrulaştırmaya hizmet etti ise, “bilimsel” Anti-Semitizm de Yahudilerle ve özellikle özgürleştirilmiş Yahudilerle ilişkilerde benzer bir amaca yaradı. XVIII. yüzyılın sonlarında ve dahası XIX. yüzyılda, dinî ayrımcılık ve zulüm, Batı medeniyetinde aydınlanmış görüşler için artık kabul edilebilir değildi. Dinî azınlıkların cezalandırılmasını ve baskı altına alınmasını haklı çıkarmaya da yetmiyordu. Ancak özellikle Kıta Avrupası’nda Yahudilerin “İngiliz Devletler Topluluğu’nun medenî haklarına” sahip olmasından derin bir rahatsızlık duyan pek çok kişi vardı. Yahudileri dışlamak için yeni bir nedene ihtiyaç vardı ve bir tane bulundu. *Anti-Semitizm* kavramının mucidi Wilhelm Marr her türlü dinî polemigi açıkça reddetti ve hatta Yahudileri dinî zulme karşı bizatihi savunacağını söyledi. Onun için dinin ehemmiyeti yoktu; asıl fark ırktı ve ırkî terimlerle, Yahudilerin Avrupa’da yabancı ve davetsiz misafir olduklarını ve bu nedenle Avrupa kültürü için tehlike arz ettiklerini savundu. Din esassız ve önemsizdi; din değiştirme olgusu zikredilen ırkî gerçeklikte hiçbir fark yaratmadı. Böylece, kadim önyargıya yeni ve “bilimsel” bir yorum getirmek mümkün oldu ve ayrıca, dinî önyargının hilafına kurbana hiçbir kaçış yolu bırakmaması üstünlüğüne de sahipti.

Tocqueville, ünlü *İnsan Irklarının Eşitsizliği* isimli kitabın müellifi Gobineau’ya yazdığı bir mektupta; Tanrı korusun, bu fikirler bir gün bir hükûmet tarafından kabul edilirse, ardından tarifsiz suçların işleneceğini ifade etti.

Bugün “bilimsel” ırkçılık ve onun alt türü olan “bilimsel” Anti-Semitizm, medenî ülkelerde umumiyetle itibarını yitirmiştir ve aşırılık yanlısı marjinal gruplar dışında hiçbir destek görmemektedir. Yine de gerginliğin ve tansiyonun yüksek olduğu zamanlarda bu tür marjinal grupların rahatsız edici bir şekilde sesli ve görünür hale gelebileceğini not etmek gerekir. Hâlihazırda İran’da, birçok Arap ülkesinde ve Türkiye’deki köktendinci çevrelerde son derece sesli ve görünür hale geldiler. Anti-Semitizm bu ülkelerde ve İslam dünyasının daha başka yerlerinde hem eski tarz Hıristiyan versiyonunda hem de modernize edilmiş Nazi versiyonunda, tabiri caizse içselleştirilmiş, İslamlaştırılmış ve kenarlardan merkeze taşınmıştır. Anti-Semitik risaleler ve uydurmalar devlet tarafından fonlanan medya kuruluşlarında, büyük gazetelerde, hatta üniversite destekli araştırma ve yayınlarda yeniden basılıyor veya alıntılanıyor. Batı’ya ve onun medeniyetine karşı duyulan genel tiksinti havasında bunlar kabul edilebilir ve gerçekten hoş karşılanan yegâne Batılı fikirler gibi görünüyor. Müslümanlar arasındaki bu ırkçı Anti-Semitizm’in yükselişi, elbette büyük ölçüde Arap-İsrail çatışmasının bir yan ürünüdür. Bu çatışma daha önce şiddetlendirildi dolayısıyla yine şiddetlendirilebilir; barış süreci devam ederse ve başarılı olursa, İslam topraklarındaki bu yabancı unsurun ortadan kalkacağı umulabilir.

En derin içgüdülerimizin ötekine karşı ilkel, hatta hayvanî bir güvensizlik ihtiva ettiği söylenebilir ve onu ehlileştirip kontrol etmek için yüzyıllarca süren bir medeniyet birikimi gerekmiştir. Tarihe daha geniş bir nokta-i nazardan baktığımızda, hoşgörü yoluyla ilkel düşmanlıktan karşılıklı saygı içinde bir arada yaşama nihaî amacına ilerleme mücadelesinin bazı dikkate değer başarılar elde ettiğine şahit oluruz. Aynı zamanda, özellikle bu yüzyılda, en gelişmiş medenî toplumlardan bazılarının teorisyenleri ve uygulayıcıları tarafından uyandırılan ilkel nefretler artırılarak ve sistematik hâle getirilerek kullanıldı ve bir zamanlar Avrupa’da görülen bir hastalık diğer kıtalara da bulaştı. Nefrete karşı verilen savaş destek kazansa da henüz kazanılmadı.